

Мр Драгана Чворовић*

Вељко Турањанин**

УЛОГА ПОРОТЕ У ФРАНЦУСКОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Крај XX века је показао да су скоро све европске земље доживеле неуспех у сузбијању криминалитета. Услед тога, проучавајући упоредно право, законодавци су почели да траже правне институте како би успоставили нове механизме ефикаснијег решавања кривичних предмета. Као правни трансплантат који је заживео у скоро свим европским државама издваја се споразум о признању кривичног дела, који у појединим неизбежно прати систем правос поротног суђења. Међу њима, Француска представља државу с дугом традицијом учешћа грађана у кривичним поступцима. У овој земљи поротно суђење се одвија дуже од двеста година, а настало је по угледу на енглески поротни суд. Међутим, као што је то случај и данас, готово је немогуће један правни институт преузети из једног законодавства и имплементирати у друго у истом облику, па је тако и поротни систем суђења доживео прилагођавања француском кривичном поступку. О том најбоље сведоче многобројни законски акти донети у међувремену, путем којих је порота доживљавала константне трансформације. У овом раду аутори обрађују више целина. Након уводних напомена о поротном суђењу објашњују положај и улогу поротника у кривичном поступку. Потом дају пресек њиховог положаја кроз развој овог типа суђења, да би после анализирали пороту према позитивном француском праву. Такође, кроз цео рад даје се и компаративна анализа појединих елемената овог облика суђења, а на крају су дата закључна разматрања у којима аутори на један резимирани начин сумирају резултате до којих су дошли у проучавању предметне проблематике.

Кључне речи: *Порота.– Судија професионалац.– Судија поротник.– Француска.– Кривични поступак.*

* Ауторка је асистент на Криминалистичко-полицијској академији у Београду, dragana.cvorovic@kpa.edu.rs

** Аутор је асистент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, vturanjanin@jura.kg.ac.rs

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

„Qu'est-ce qu'un jury, sinon un corps de citoyens choisis et appelés de manière à juger avec connaissance toutes les questions qu'il importe de résoudre“.

Onam Cjejec

Период великих реформских промена у кривичним процесним законодавствима широм европског континента, али и света, поред осталог одликује и различит положај окривљеног у кривичном поступку, који често зависи од састава суда. Наведено на леп начин илуструје сентенца да ако је окривљени крив за извршено кривично дело, боље је да му се суди пред англосаксонским судом, а уколико је невин, да му буде суђено пред континенталним судом.¹ Анализирајући судске поступке и даље се могу запазити велике разлике у системима решавања кривичних предмета, упркос све израженијим струјањима ка уједначавању законских прописа. На пример, неке државе базирају кривични поступак на поротницима, док друге уопште не познају овакав институт, а у трећим су заступљена оба решења. Такође, у једним државама се запажа стављање акцента на вођење поступка од стране суда, док је у другим овај орган поступка релативно пасиван, док је активност, а тиме и одговорност, препуштена странкама.²

У времену у коме је интересантно да се буде истраживач поротних система,³ изучавање учешћа грађана у суђењу у кривичном процесном систему Француске посебно привлачи пажњу. Сматра се да је најинтересантнија карактеристика француског кривичног система борба с поротним суђењем, које је трпело промене у сваком заокрету у правној историји ове државе.⁴ У питању је кривична порота, будући да пороту у парничним предметима француско право не познаје.⁵

¹ J. H. Merryman, R. Perez-Perdomo, *The Civil Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America*, Stanford 2007, 127, наведено према: M. Jimeno-Bulnes, „American Criminal Procedure in a European Context“, *Cardozo Journal of International Law & Comparative Law* 21/2013, 409.

² W. Pizzi, *Trials Without Truth: Why Our System of Criminal Trials Has Become an Expensive Failure and What We Need to Rebuild It?*, New York – London 1999, 115.

³ R. Lempert, „The Internationalization of Lay Legal Decision-Making: Jury Resurgence and Jury Research“, *Cornell International Law Review* 40/2007, 487.

⁴ A. Esmein, *A History of Continental Criminal Procedure with Special Reference to France*, New Jersey 2000 (предговор књиге).

⁵ W. Forsyth, *History of Trial by Jury*, Jersey City 1875, 310. Међутим, треба обратити пажњу на чињеницу да је француско судство организовано на не тако једноставан начин. Наиме, на једној страни постоје судови који пресуђују кривичне и парничне предмете, а на другој административне. Када су у питању трговински

Упркос чињеници да је проценат кривичних предмета које решава поротни суд у англосаксонским земљама опао последњих година,⁶ пре свега захваљујући алтернативним начинима њиховог решавања и споразуму о признању кривичног дела, упечатљив је број држава које су инкорпорисале у свој правни систем одређен облик учешћа грађана у суђењу, или макар воде озбиљне расправе о том питању.⁷ Примера ради, то је случај са Шпанијом,⁸ Аргентином, Венецуелом, Јапаном, Корејом, Русијом,⁹ земљама Балкана, које према важећим законима имају или чист поротни систем, или пак мешовити. Увођење лаика у кривични поступак у појединим државама уследило је након успешних (у Француској), или чак неуспешних (у Немачкој), револуција.¹⁰ Порота је у француском законодавству настала по угледу на енглеску, у периоду када су ове обе успешне и експанзивне монархије трпеле велике промене¹¹ и под утицајем адвоката и интелектуалаца пре и после Револуције,¹² а захваљујући пре

спорови, њих пресуђују тројица поротника, без професионалног судије, али им у томе помаже лице које поседује правничко знање, тзв. *greffier*. J. Bell, *Judiciaries within Europe: A Comparative Review*, Cambridge 2006, 44–89.

⁶ Као што смо навели, поротно суђење је деценијама представљало основни метод решавања кривичних предмета у англо-америчком правном систему. Међутим, последњих година је доживео пад, пре свега због чињенице да све више и више тужиоци преузимају од судија главну функцију у суђењу, затим због повећања трошкова кривичног поступка, услед чега се решење тражи у алтернативним начинима решавања спора, пре свега споразумом о признању кривиче. Такође, у овом правном систему је од знатног утицаја на пад поротног суђења и увођење смерница за кажњавање, које га чини мање атрактивним по окривљене, јер учвршћује моћ тужиоца да предмет реши кроз споразум о признању кривиче. Илустрације ради, према истраживању број поротних суђења за период од 1976. до 2002. године бележи пад од 15% (1976. године одржавана су 52 поротна суђења на сваких 1000 случајева, док је 2002. године одржавано свега 22 према 1000). Вид. V. Hans, „The Twenty-First Century Jury: Worst of Times or Best of Times“?, *Criminal Law Brief* 1/2006, 3.

⁷ V. Hans, „Jury Systems around the World“, *Cornell Law Faculty Publications* paper 305/2008, 276.

⁸ Вид. В. Турањанин, „Поротни систем у Шпанији“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније* (ур. Б. Влашковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2013, 172–223.

⁹ Вид. В. Турањанин, „Увођење адверсарног система у Русији кроз приказ два најважнија института: пороту и споразум о признању кривиче“, *Гласник права* 3/2011, 65–81; V. Turanjanin, „European Systems of Jury Trials“, *US-China Law Review* 2/2015, 195–207.

¹⁰ S. Thaman, „The Nullification of the Russian Jury: Lessons for Jury-Inspired Reform in Eurasia and Beyond“, *Cornell International Law Journal* 40/2007, 361.

¹¹ J. Masschaele, *Jury, State, and Society in Medieval England*, New York 2008, 1.

¹² S. Mandiberg, „Why Sentencing by a Judge Satisfies the Right to Jury Trial: A Comparative Law Look at *Blakely* and *Booker*“, *McGeorge Law Review* 40/2009, 124. Тако, Волтер је сматрао да Француска треба да преузме модел енглеске пороте, јер

свега британском империјализму.¹³ Међутим, њен развој је кренуо другачијим путем у односу на енглеску верзију, па је у Француској настао мешовити поротни суд, састављен од судија поротника и професионалних судија, који је проучаван и имплементиран у многобројна законодавства на европском континенту.¹⁴

2. ВРСТЕ СУДОВА У ФРАНЦУСКОЈ (КРАТАК ОСВРТ)

У француском законодавству заступљена је троеоба кривичних дела, и то на прекршаје (*contraventions*), преступе (*delits*) и злочине (*crimes*), а свака од ових категорија је, даље, подељена у класе: *A1*, *A2*, *B*, *C*, *D* и класу *E*.¹⁵ За сваку врсту кривичних дела надлежна је посебна врста судова, па је тако за прекршаје надлежан полицијски суд (*tribunal de police*), за преступе поправни суд (*tribunal correctionnel*), док је за злочине надлежан поротни суд (*Cour d'assises*). Ова трипартиција датира још из Наполеоновог времена, то јест од доношења Кривичног законика 1810. године и Законика о кривичном поступку 1808. године (*Code d'Instruction Criminelle*).¹⁶ Полицијски суд је, према томе, надлежан за најлакша кривична дела, док је поправни суд надлежан за дела за која се може изрећи казна затвора до десет година. Поротни суд је, на основу тога, надлежан за она кривична дела за која се може изрећи казна затвора преко десет година.¹⁷ Будући да је двостепеност загарантована Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, француски законодавац је омогућио право на преиспитивање одлуке првостепеног суда од стране суда више инстанце, па тако поред ових су-

док је енглески кривични поступак био усмерен ка заштити окривљеног, дотле је француски био наклоњен његовом уништењу. W. McDonald, *Criminal Prosecution and the Rationalization of Criminal Justice – Final Report*, 1991, 51.

¹³ Сматра се да је британски империјализам кључна детерминанта у ширењу поротног система широм света, јер је захваљујући њему поротни систем проширен на француско и америчко тло, одакле се промовише кроз цео свет. R. Vogler, „The International Development of the Jury: the Role of British Empire“, *Revue Internationale de droit pénal* 1/2001, 525.

¹⁴ J. Langbein, „The English Criminal Trial Jury on the Eve of the French Revolution“, *The Trial Jury in England, France, Germany* (eds. A. P. Schioppa), Berlin 1987, 13.

¹⁵ Вид: *Guide à l'intention des accusés*, Une Publication de Barreau de la ville de New York et de L'association des avocats du comté de New York, New York, 1999, 9–10, http://www.nycourts.gov/litigants/crimhand_french.pdf, 24. јун 2014.

¹⁶ E. Tomlinson, „Nonadversarial Justice: the French Experience“, *Maryland Law Review* 42/1983, 142.

¹⁷ В. Бајовић, *Споразум о признању кривице – упоредно-правни приказ*, Београд 2009, 152.

дова постоје и два жалбена суда, и то апелациони суд (*Cour d'appel*), као суд више инстанце за полицијски и поправни суд, као ниже судове, и Касациони суд (*Cour de cassation*), који одлучује о правним, а не чињеничним питањима. У њему је постојало посебно одељење за жалбе на пресуде поротног суда, до установљења посебног поротног суда за ту сврху.¹⁸

Иначе, јавни тужилац (*le ministère public*) се у Француској води начелом целисходности (опортунитета) кривичног гоњења, па законодавац не обавезује тужиоца да мора покренути поступак пред судом сваки пут када има довољно доказа да је неко лице извршило кривично дело. Он прима кривичне пријаве и сам одлучује шта да ради с њима, тако да, дакле, није обавезан да покрене кривични поступак ни у случају када има довољан квантум доказа за тај корак.¹⁹ Постојеће статистике показују да се тужилац не одлучује често да покрене редован кривични поступак, већ да чак 50–80% кривичних предмета заврши на неки други начин,²⁰ док се покренути поступци релативно брзо окончају.²¹

3. РАЗВОЈ ФРАНЦУСКОГ ПОРОТНОГ СИСТЕМА

Поротни систем суђења у Француској настао је на идејама Буржоаске револуције 1791. године, у таласу просветитељских идеја прожетих оптимизмом о улози грађана-лаика у суђењу, који представљају правду и друштво,²² народни суверенитет²³ и паладијум слобо-

¹⁸ О врстама судова и њиховим надлежностима погледати опширније у: М. Матић, „Правосудни систем Француске“, *Увод у право Француске*, Београд 2013, 139–157.

¹⁹ Чл. 40. Законика о кривичном поступку Француске – ЗКП, (*Code de procédure pénale, 2000–516 of 15 juin 2000, Official Journal of 16 June 2000*), са Законима о изменама и допунама из 2004. године, 2009. године и 2011. године: *Loi n° 2004–204 du 9 mars 2004 – art. 137 JORF 10 mars 2004 en vigueur le 1er octobre 2004*, *Loi n° 2009–526 du 12 mai 2009 – art. 129*, *Loi n° 2009–1436 du 24 novembre 2009 – art. 93* и *Loi n° 2011–1862 du 13 décembre 2011 – art 27*.

²⁰ Y. Ma, „Prosecutorial discretion and plea bargaining in the United States, France, Germany and Italy: a comparative perspective“, *International Criminal Justice Review* 12/2002, 31.

²¹ G. Van Kessel, „Adversary Cecesses in the American Criminal Trial“, *Notre Dame Law Review* 67/1993, 474.

²² D. Vernier, *Jury et démocratie: une liaison fructueuse? L'exemple de la cour d'assises française*, Cachan 2007, 34.

²³ S. Geoffroy-Poisson, L'infanticide devant la cour d'assises de la Haute-Marne au XIXe siècle, *Les Cahiers du Centre de Recherches Historiques* 35/2005, <http://ccrh.revues.org/3032#text>, 15. јул 2014. Овде је интересантно споменути да се сматра да су још Нормани на тлу Француске имали поротно суђење пре освајања Енглеске 1066.

де²⁴ у процесу демократизације друштва.²⁵ Порота је у законодавство имплементирана законом од 16 до 29. септембра наведене године,²⁶ а у овом периоду установљена су и основна правила и принципи који су важали наредни век и по. Међутим, одређене основе учешћа грађана у суђењу проналазе се још у феудалном периоду, што поједини аутори сматрају за иницијални корак ка широком успостављању поротног система у свету.²⁷ Године 1791. донет је нов Кривични законик, поново су ступили у примену поједини правни институти који су већ раније постојали,²⁸ установљен је јавни, усмени и адверсарни кривични поступак, и установљене су две врсте пороте: оптужна (*jury d'accusation*) и судећа порота (*jury de jugement*). С тим у вези, треба истаћи да се „наспрам“ судеће пороте налазио председник и трочлано веће професионалних судија, а да је назив тако сачињеног суда био окружни суд за злочине (*le tribunal criminel départemental*). Будући да Уставом из 1791. године није било предвиђено да порота представља отеловљење народног суверенитета, она се посматра као веза између људи и правде, и као инструмент контроле над судијама.²⁹ Очекивано, поротници су били утицајни грађани, бирани од стране политичара.³⁰ Судећа порота се изјашњавала о томе да ли је окривљени крив, а њена одлука је представљала основ за примену права. На основу њихових закључака, судије професионалци су примењивали правне прописе и доносили одлуку.^{31, 32}

године. Н. Janin, *Medieval Justice: Cases and Laws in France, England, and Germany, 500–1500*, North Carolina 2004, 175.

²⁴ J. Pradel, „Les méandres de la Cour d'assises française de 1971 à nos jours“, *R. J. T.* 32/1997, 140.

²⁵ D. Tait, „Glass Cages in the Dock?: Presenting the Defendant to the Jury“, *Chicago-Kent Law Review* 86/2011, 472; C. Gissinger-Bosse, La participation du public: de la démocratie participative aux jurys populaires en procès d'assises, www.participation-et-democratie.fr/, 15. јул 2014.

²⁶ W. Forsyth, 296.

²⁷ V. Hans, C. Germain, „The French Jury at a Crossroads“, *Chicago-Kent Law Review* 2/2011, 739; F. Maitland, F. Pollock, *The History of the English Law Before the Time of Edward I*, vol. I, Cambridge 1898, 141–144; J. Whitman, *The Origins of the Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial*, London 2008, 134.

²⁸ J. Hodgson, *French Criminal Justice – A Comparative Account of the Investigation and Prosecution of Crime in France*, Oregon 2005, 14.

²⁹ V. Maggio, *Le jury de Cour d'assises*, Marseille 2006, 14; W. Roumier, *L'Avenir du Jury Criminel*, Paris 2003, 46.

³⁰ V. Hans, C. Germain, 740.

³¹ Иначе, у савременим адверсарним системима порота решава чињенична питања, док су професионалне судије надлежне за правна питања. J. Israel, „Cornerstones of the Judicial Process“, *University of Michigan Law School* 2/1993, 12.

³² J. Donovan, *Juries and the Transformation of Criminal Justice in France in the Nineteenth & Twentieth Century*, North Carolina 2010, 34.

Систем је, међутим, лоше функционисао. Поротно суђење је одликовала велика бескрупулозност и сентиментална реторика тужиоца, уз пристрастан и непријатељски метод испитивања сведока од стране судије професионалца, што је имало за последицу окретање пороте против окривљеног. Поротници су, с једне стране, у политичким процесима били лако изманипулисани од стране елите, не нудећи никакву посебну заштиту од злоупотреба, док су с друге, били попустљиви приликом доношења пресуда.³³ Процент ослобађајућих пресуда био је изузетно висок,³⁴ будући да су поротници у мноштву случајева ослобађали окривљеног, упркос чињеници да су били уверени у његову кривицу, али су истовремено сматрали да су казне сувише строге.³⁵

Поротни систем суђења се постепено развијао током Наполеонове владавине, али након почетног ентузијазма уследило је разочарење. Политичка превирања су негативно утицала на поротни систем, док су судије критиковане као сувише благе и пристрасне, услед чега је Наполеон био принуђен да ограничи њихову надлежност (по неким ауторима, то је учинио и због тога што се плашио пороте³⁶), која је и поред тога остала широка.³⁷ Основна тенденција у то време била је да се за сав неуспех у кривичним поступцима окриви систем поротног суђења, па се, пре кодификације, већи број питања о којима је Наполеон расправљао односио на пороту.³⁸ Наполеон је установио и специјалне судове (*cours spéciales*), састављене од судија професионалаца, који су судили политичке и друге кривичне предмете за које се веровало да у тим поступцима грађани не би донели исправну одлуку. Под јурисдикцију специјалних судова улазила су и кривична дела разбојништва и подметања пожара, те дела за која би порота могла донети ослобађајућу пресуду услед страха од одмазде.³⁹

³³ W. Savitt, „Villanious Verdicts? Rethinking the Nineteenth-Century French Jury“, *Columbia Law Review* 96/1996, 1027–1029.

³⁴ H. Manheim, „Trial by Jury in Modern Continental Criminal Law“, *The Law Quarterly Review*, CCXI/1937, 397. Благост пороте је била карактеристика и енглеског модела. T. Olson, „Of Enchantment: The Passing of the Ordeals and the Rise of the Jury Trial“, *Syracuse Law Review* 50/2000, 174.

³⁵ D. Jonas Freed, „Aspects of French Criminal Procedure“, *Louisiana Law Review* 4/1957, 745; J. Donovan, „Magistrates and Juries in France, 1791–1952“, *French Historical Studies* 3/1999, 387.

³⁶ S. Baldwin, *The French Jury System*, Michigan Law Review 7/1904, 597.

³⁷ J. Donovan (2010), 23.

³⁸ M. Ploscowe, „Development of Inquisitorial and Accusatorial Elements in French Procedure“, *Journal of Criminal Law and Criminology* 23/1932, 379.

³⁹ J. Donovan (2010), 38–39.

Ера владавине Бурбона означила је нове промене у кривичном процесном законодавству Француске, међу којима се истиче процес корекционализације⁴⁰ и рекласификација кривичних дела на лакша и тежа услед претеране ригидности и застарелости постојећих правила, при чему за лакша више није судила порота.⁴¹ Године 1830. порота је добила шира овлашћења, будући да је сада могла да одлучује и о правним питањима, на тај начин што би јој судија професионалац на најједноставнији начин објаснио како треба да примени право и сумирао чињенице. Две године касније порота је добила овлашћење да узима у обзир олакшавајуће околности, а 1881. године избачено је сумирање чињеница пороти од стране судије професионалца.⁴²

У Вишијевској Француској, установа пороте је такође претрпела промене. Законом из 1941. године коначно је установљено правило да поротници и судије професионалци заједно одлучују о кривици и казни за окривљеног, а овакав, мешовити тип пороте постао је познат као *échévinage*. Коначно, дакле, изменама закона током Другог светског рата, поротници су добили иста права као судије професионалци. Судило је шест поротника заједно с тројицом судија професионалаца, тако да је професионалним судијама било неопходно да придобију за своју одлуку свега двоје поротника како би донели

⁴⁰ До почетка 90-их година XX века постојали су различити начини решавања поступака, који су имали сличности са споразумом о признању кривичног дела. Пре свега, и у Француској се прави подела кривичних поступака на сумарне и редовне. У сумарном поступку, тужилац подиже оптужницу непосредно на основу доказа прикупљених у преткривичном поступку и доставља је одговарајућем суду, који на основу тога заказује рочиште на коме оптужени може да призна кривицу, након чега му судија одмах изриче пресуду. Међутим, уколико се оптужени изјасни да није крив, судија ће да закаже главни претрес на коме изводи остале доказе. У овом поступку нема истраге, па тужилац, дакле, подиже непосредну оптужницу. Редован поступак захтева истрагу, те због тога дуго траје и захтева велика материјална средства. Како би избегао овај поступак, тужилац је користио тзв. корекционализацију (*correctionalization*). В. Бајовић, 153. Корекционализација представља технику помоћу које тужилац извршено теже кривично дело квалификује као лакше како би водио кривични поступак пред поправним судом. Наиме, навели смо да се у Француској злочини воде пред поротним судом, па би користећи технику корекционализације тужилац злочине преквалификовао као преступе како би поступак водио пред поправним судом. Техника корекционализације је представљала својеврстан пандан америчком споразуму о признању кривице. Судска, односно тужилачка пракса је створила корекционализацију, јер су постојале такве ситуације да оптуженом није било потребно изрећи тежу казну због извршеног кривичног дела, али није било законске могућности да се поступак води пред поправним судом. На овај начин тужилац би, оценивши све околности извршеног кривичног дела, оптужио извршиоца за мање озбиљно кривично дело како би оптужени избегао тежу казну, али и поротно суђење. У. Ма, 32.

⁴¹ V. Hans, C. Germain, 744; J. Donovan (2010), 56–57.

⁴² F. Grophe, „Reforms of the Jury-System in Europe: France and Other Continental Countries“, *Journal of Criminal Law and Criminology* 2/1936, 155–156.

одлуку по својој жељи.⁴³ Иначе, поротници су се бирали са листе француских држављана, који су најмање тридесет година старости, и поседовали пуна грађанска и политичка права. Пошто је на овај начин дошло до знатног поштравања казнене политике пороте, изменама закона из 1945. године број поротника је повећан на седам,⁴⁴ а према позитивним законским решењима, у кривичном поступку суди поротни суд састављен од девет судија поротника и троје судија професионалаца (чл. 296 ЗКП-а).

4. ПОРОТНО СУЂЕЊЕ И ПОЗИТИВНОПРАВНА ПРАВИЛА

4.1. Састав поротног суда

Као што је наведено, поротни суд је, по енглеском моделу, имплементиран у француско законодавство 1791. године. Поротни суд суди за кривична дела која су забрањена казном затвора од најмање десет година, а као најчешћа дела која се суде пред поротом наводе се убиство, силовање и разбојништво, док су мање заступљена кривична дела киднаповања, фалсификовања, тероризма и кривична дела против човечности.⁴⁵ Иначе, то није сталан суд, него заседа повремено.⁴⁶ Састоји се од троје судија (председника већа и двоје судија /*assesseurs*/) и девет поротника који, према позитивним законским решењима, заједно одлучују како о кривици окривљеног тако и о кривичној санкцији. Међутим, поред деветорице поротника обично се бирају и два допунска поротника (*jurés suppléants*),⁴⁷ као што у појединим системима постоји могућност избора допунских судија. Поротници, за разлику од судија, немају приступ списима из истраге, тако да њихово мишљење о кривичном предмету почива на доказима који буду изведени пред њима.⁴⁸ Глас поротника је по вредности изједначен с гласом судије, а да би нека чињеница била утврђена на

⁴³ M. Ancel, J. Verin, „France“, *The American Journal of Comparative Law* 2/1973, 264; V. Hans, C. Germain, 745–746; J. Donovan (2010), 167.

⁴⁴ Интересантно је приметити да женама није била пружена могућност да буду поротници све до 1944. године. V. Hans, C. Germain, 745–747; J. Donovan (2010), 168–169, 178. D. Jonas Freed, 745.

⁴⁵ R. Lettow Lerner, „The Intersection of Two Systems: An American on Trial for an American Murder in French Cour D’Assises“, *University of Illinois Law Review* 3/2001, 804.

⁴⁶ M. Матић, 141; M. Bonnieu, „The Presumption of Innocence and the Cour d’assises: Is France Ready for Adversarial Procedure“?, *Revue Internationale de droit pénal* 1/2001, 559.

⁴⁷ M. Bonnieu, 564.

⁴⁸ B. McKillop, „Review of Convictions after Jury Trials: The New French Jury Court of Appeal“, *Sydney Law Review* 28/2006, 344.

штету окривљеног неопходна је већина од најмање шест гласова (чл. 359 ЗКП-а).⁴⁹

4.2. Избор поротника и поступак пред поротним судом

Да би неко лице могло бити поротник, треба да испуни одговарајуће услове. Пре свега, мора да буде држављанин Француске, да има најмање двадесет и три године, да зна да чита и пише француски језик и ужива пуна политичка, грађанска и породична права, те да не постоји ниједан разлог због којег не би могао да буде поротник (чл. 255 ЗКП-а). Бирају се међу лицима која испуњавају услове да обављају ту функцију, али треба да буду репрезентативан узорак народа у конкретном департману.⁵⁰ За разлику од појединих европских држава, попут Немачке и Србије, поротници у Француској не постају „чланови суда“. За време трајања функције, они седе одвојено од професионалних судија.⁵¹

На почетку главног претреса, у судницу прво улазе професионалне судије, након чега службеник позива поротнике да уђу и заузму своја места. Потом суд утврђује разлоге недоласка одсутних поротника, а у случају неоправданог изостанка са суђења суд таквом лицу може изрећи новчану казну од 3.750,00 евра (чл. 288 ЗКП-а). Кривични поступак пред поротом је јаван (чл. 293 ЗКП-а). Првостепени поступак се води пред дванаесточланим судским већем, које чини троје професионалних судија и девет поротника. Немогућност неког од поротника да присуствује целом главном претресу доводи до његове замене допунским поротником (чл. 296 ЗКП-а). Имена поротника се добијају случајним избором – извлачењем. Законодавац је одредио да тужилац и окривљени могу изабрати до законом одређеног броја, што значи да, рецимо, у првостепеном поступку окривљени може изабрати пет поротника, али може и мање. Цео овај поступак је изузетно кратак и не траје, по правилу, дуже од десет минута, што доприноси ефикасности и уштеди финансијских и временских ресурса.⁵²

Главни претресе одликују превасходно три начела: јавности, истине (које је, између осталог, оваплоћено у дискреционој моћи председника већа да, по својој савести и части, предузме било коју меру корисну за откривање истине (чл. 310 ст. 1 ЗКП-а), те непо-

⁴⁹ Одредба чл. 359 у оригиналу гласи: *Toute décision défavorable à l'accusé se forme à la majorité de six voix au moins lorsque la cour d'assises statue en premier ressort et à la majorité de huit voix au moins lorsque la cour d'assises statue en appel.*

⁵⁰ M. Bonnieu, 562.

⁵¹ V. Hans (2008), 279. Детаљније о избору поротника, са субјективне стране: André-Marcel d'Ans, „La Cour d'assises en examen. Réflexion-témoignage d'un juré sociologue“, *Droit et Société* 54/2003, 410–412.

⁵² R. Lettow Lerner, 826–827.

средности. Јавни тужилац и бранилац могу директно да постављају питања окривљеном, оштећеном или сведоку (чл. 312 ЗКП-а), док судије, поротници, окривљени и оштећени своја питања постављају посредством председника већа (чл. 311 ЗКП-а).⁵³ Међутим, при постављању питања поротници не смеју ни на који начин да покажу своје мишљење (чл. 311 ЗКП-а).⁵⁴

Након завршетка доказног поступка председник већа чита питања на која суд и порота треба да одговори, с тим што бранилац и окривљени могу да се одрекну овог права (чл. 348 ЗКП-а). Спис конкретног кривичног предмета се чува код судског службеника, а у случају да је неопходно да у соби за доношење одлуке поново погледају један или више докумената, председник већа ће наредити доношење списка, који отвара у присуству тужиоца, браниоца и оштећеног (чл. 347 ЗКП-а). Питања на која треба одговорити се формулишу прецизно,⁵⁵ а постављају се за сваку тачку оптужнице. Посебна питања се постављају за сваку отежавајућу околност, те када постоји законска могућност за ублажавање или ослобођење од казне (чл. 349 ЗКП-а). Собу за доношење одлуке порота може да напусти тек након што исту донесе.⁵⁶

Судије и порота већају и гласају писмено на посебним листићима, прво о главном питању о кривичном делу, а потом, уколико је то неопходно, о неодговорности за дело, о отежавајућим околностима, те о сваком елементу који представља основ за ублажавање или ослобођење од казне (чл. 356 ЗКП-а).^{57, 58} Председник већа по

⁵³ Овакво решење смањује могућности поротницима у утврђивању чињеница конкретног случаја, због чега је критиковано у пракси. S. Mandiberg, 128.

⁵⁴ Ово представља реткост у системима који познају поротно суђење с поротницима који седе одвојено од професионалних судија. Један од најочигледнијих примера за то је поротни систем какав постоји у Сједињеним Америчким Државама.

⁵⁵ На ова питања се мора одговорити у складу с њиховим редоследом, а који председник већа прави у складу са ЗКП-ом, којим је дат и пример како треба формулисати питање, попут: да ли је оптужени крив за извршење дела? (чл. 349 ЗКП-а). Тако и у: M. Bonniec, 565.

⁵⁶ Пре него што уђу у собу за већање и гласање, председник већа наглашава поротницима да законски нису ограничени правилима уз помоћ којих ће извести адекватност доказа, већ се од њих захтева да у тишини и размишљању, у искрености своје савести, изведу закључак о кривци на основу доказа тужиоца и одбране; законодавац од њих тражи одговор на само једно питање које обухвата пун обим поротничких дужности – да ли су уверени у своју одлуку (чл. 353 ЗКП-а).

⁵⁷ Реформом кривичног процесног законодавства из 2000. године, председник већа је добио обавезу да нарочито нагласи питања која воде ослобођењу од казне, а која су истакнута од стране одбране у поступку. V. Dervieux, „The French System“, *European Criminal Procedures* (eds. M. Delmas-Marty, J. R. Spencer), Cambridge 2002, 248.

⁵⁸ Гласање се одвија на тај начин што сваки судија и поротник добија гласачки листић с печатом суда, на коме пише: „Под мојом чашћу и савешћу, сматрам да је одговор...“. Одговор може да буде само *да* или *не*, а док одговарају, судија и порот-

завршеном гласању пребројава гласове у присуству судија и пороте који га на тај начин контролишу. Непопуњени папири се рачунају у корист окривљеног, а сви се спаљују након завршеног пребројавања (чл. 358 ЗКП-а). Да би нека околност била утврђена на штету окривљеног, неопходно је постојање најмање шест гласова у првостепенем поступку, односно осам у поступку по жалби (чл. 359 ЗКП-а). У случају да дело за које се окривљени гони није кривично дело, или није више у том моменту кривично дело, те ако се докаже да окривљени није крив, суд доноси ослобађајућу пресуду (чл. 363 ЗКП-а). Међутим, ако утврди да је окривљени крив за кривично дело, прелази се на ново гласање, где се гласа за врсту и висину кривичне санкције. Да би одређена казна била изречена, неопходна је обична већина (седам гласова), с тим што максимална затворска казна може бити изречена само уколико за то постоји шест гласова у првостепенем, а осам у другостепенем поступку. Уколико се након два круга гласања не добије већина за неку казну, тада се у трећем кругу отклања највећа предложена казна у претходним круговима, и тај принцип важи све до момента када се не дође до већине за одређену казну (чл. 362 ЗКП-а).⁵⁹

4.3. Проблем образложења пресуде

Поротни суд може донети пресуду само након одржаног јавног и усменог главног претреса. Другим речима, пресуда мора бити базирана на саслушању окривљеног, те сведочењима оштећеног, сведока и вештака,⁶⁰ а доноси се без образложења, на основу свести о чињеничном супстрату и гласи само да ли је окривљени крив или не за извршено кривично дело (*intime conviction*).⁶¹ Међутим, пажњу

ник пазе да нико не види њихов одговор. Након тога, папир се доставља председнику већа, који га одлаже у посебну кутију донету за ту сврху (чл. 357 ЗКП-а). Овакав систем гласања је готово непромењен већ деценијама. Вид. D. Jonas Freed, 750–751; M. Ploscowe (1932), 390. Но, није реткост да поротници одговоре и детаљније на постављено питање.

⁵⁹ У теорији се наглашава да се кривица не може свести само на математичку дедукцију и збрајање гласова, те да порота никада не може са сигурношћу знати да ли је окривљени крив или не, већ се то препушта индивидуалном вредновању свих околности и чињеница случаја, али се законодавац ипак кроз историју француске пороте држи тог система. О томе: A. Gelfand, H. Solomon, „A Study of Poisson’s Model for Jury Verdicts in Criminal and Civil Trials“, *Journal of the American Statistical Association* 342/1973, 271.

⁶⁰ Као један од аргумената којим је поткрепљиван став законодавца наводило се да је оваква пресуда израз воље народа и самим тим, она није требало да буде преиспитивана, док се томе супротстављао став да је у супротности с праксом Европског суда за људска права немогућност преиспитивања првостепене пресуде, без обзира што је у питању поротна. M. Bonnicu, 565–571; V. Hans, C. Germain, 758.

⁶¹ H. Leclerc, *L’intime conviction du juge: norme démocratique de la preuve*, Le for intérieur, CURAPP, Paris 1995, 206–213. О томе шта психички проживљава по-

у Француској привукао је случај *Такскеј (Taxquet) против Белгије*⁶², када је суд заузео став поводом питања образложења пресуде донете од стране пороте. Првобитно, суд је стао на становиште да пресуда коју донесе порота мора да садржи образложење, али након чега је у новој пресуди заузео потпуно супротно становиште. Према њој, Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода се не захтева од пороте да даје разлоге за своју одлуку, чиме не долази до повреде чл. 6 Конвенције.⁶³ Све што је неопходно јесте да оптужени и јавност разумеју пресуду, што представља неопходно обезбеђење против арбитрарности.⁶⁴ Ипак, опоменути

ротник у доношењу пресуде погледати истраживање у докторској дисертацији базирано на мноштву интервјуа с бившим поротницима: С. Gissinger-Bosse, *Vers une conversion démocratique: analyse du dispositif de parole de la cour d'assises*, Strasbourg 2012.

⁶² *Taxquet v Belgium*, App. No. 926/05, пресуде Европског суда за људска права од 13. јануара 2009. и 16. новембра 2010, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-101739#%7B%22itemid%22:%5B%22001-101739%22%5D%7D>}, 18. мај 2014. Када је ова пресуда у питању интересантно је споменути њен утицај на национално законодавство Белгије. Наиме, првобитна пресуда Европског суда је гласила на штету Белгије, јер је суд заузео став да је повређен чл. 6 Конвенције, те да пресуда коју доносе порота мора имати образложење. Након тога, белгијски законодавац је реатовао и унео у законодавство одредбу по којој је порота дужна да формулише основне разлоге за своју одлуку. О том опширније: S. Thaman, „Should Criminal Juries Give Reasons for Their Verdicts?: The Spanish Experience and the Implications of the European Court of Human Rights Decision in *Taxquet v. Belgium*“, *Chicago-Kent Law Review* 2/2011, 624; A. Doobay, *The right to a fair trial in the light of the recent ECtHR and CJEU case-law*, ERA Forum, 2013; В. Турањанин, М. Воштинић „О појединим тешкоћама у примени новог Законика о кривичном поступку Србије“, *Оптужење и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитет* (ур. С. Бејатовић), Златибор 2014, 466–481. Међутим, након тога Европски суд је стао на потпуно супротно становиште.

⁶³ Иначе, предмет разматрања Европског суда за људска права је и пре тога било питање образложења пресуде, и то управо у вези са француским законодавством. Суд је том приликом заузео становиште да је пресуда у довољној мери образложена када су у њој наведени одговори на питања која је поставио председник поротног суда, те опис утврђених чињеница и чланови Кривичног закона. Тиме је Европски суд већ тада стао на становиште да одређеност питања представља замену за образложење пресуде. Погледати: *Papon v France*, App. No. 54210/00, пресуда Европског суда за људска права од 25. јула 2002, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60633#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60633%22%5D%7D>}, 17. мај 2015. За више о овом питању погледати: Г. П. Илић, „Право на образложену судску одлуку“, *Crimen* 2/2011, 227–244.

⁶⁴ Иначе, на тај начин је Европски суд само потврдио своју одлуку из 1999. године, када је заузео став да суд компензира недостатак образложења пресуде прецизно одређеним питањима и одређивањем правца поротницима на који начин треба да се креће њихово одлучивање, па самим тим одлука коју донесе порота без образложења сама по себи не мора да буде супротна Конвенцији о заштити људских права и основних слобода. J. Jackson, N. Kovalev, „Lay Adjudication and Human Rights in Europe“, *Columbia Journal of European Law* 13/2006, 116; пресуда

белгијским искуством, француски судови су започели пионирске подухвате у доношењу образложених пресуда, и то путем што већег броја питања на која поротници треба да одговоре. На основу тога се добија одговарајућа слика о разлозима који су пороту одвели ка конкретној одлуци.⁶⁵ Практично питање које се поставило било је да ли је могуће да председник већа, у тешким и компликованим предметима, развије толико детаљан списак питања да се добије одговарајуће образложење, а тежиште одговора је ка негативном.⁶⁶

Ово питање било је и предмет разматрања Уставног савета, који је донео одлуку којом је превагу однела необразложена пресуда, заузимајући становиште да се *intime conviction* базира на доказима и аргументима изведеним на главном претресу, а да се брана против арбитрарности проналази у прецизном формулисању списка питања и начину гласања. Суд је напоменуо да порота није само кривично-процесни него и политички избор, јер комбинација професионалних судија и лаика гради политички уравнотежено тело,⁶⁷ чији би баланс био неизбежно поремећен уколико би од поротника захтевало да образложе пресуду.⁶⁸ Као један од предлога, издваја се могућност да професионалне судије, уколико се слажу с одлуком поротника, направе нацрт образложења пресуде, а када се не слажу, да издвоје своје мишљење о предмету, које евентуално може послужити другостепеном суду.⁶⁹

4.4. Жалбени поротни суд

У француском кривичном процесном законодавству је дуги низ година постојао само жалбени суд за ниже судове, док на пресуде које донесе поротни суд није постојала виша инстанца која би била састављена такође од поротника. Међутим, сама идеја увођења жалбеног поротног суда није нова.⁷⁰ Овакво поступање законодавца било је мета честих критика, јер је прављена разлика између пресуда за мање озбиљна кривична дела где је жалба била дозвољена, и оних које је доносио поротни суд.⁷¹ Међутим, и тада је постојало

Saric v. Denmark, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-21998#%22itemid%22:%22001-21998%22>}, 12. јул 2014.

⁶⁵ V. Hans, C. Germain, 763.

⁶⁶ V. Hans, C. Germain, 763.

⁶⁷ S. Kutnjak Ivković, „An Inside View: Professional Judges’ and Lay Judges’ Support for Mixed Tribunals“, *Law & Policy* 2/2003, 95.

⁶⁸ V. Hans, C. Germain, 763. Одлука Уставног суда се може пронаћи на адреси: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-con..on-n-2011-113-115-qpc-du-01-avril-2011.95621.html>, 15. јул 2014.

⁶⁹ J. Jackson, N. Kovalev, 116.

⁷⁰ J. Pradel, 135.

⁷¹ M. Bonnieu, 560.

посебно одељење у Касационом суду, коме су тужилац и окривљени могли да уложе жалбу, али искључиво због правних разлога. Наведено одељење није преиспитивало чињеничну страну пресуде нити питање кривице и казне. Године 2000. изменама законског текста имплементиран је Жалбени поротни суд у оквиру Касационог суда (*Cour d'assises d'appel*).⁷² Приликом његовог успостављања наглашено је да то неће бити традиционални француски жалбени суд, који може да потврди, укине или измени првостепену пресуду, већ суд који ће поново да преиспита комплетан предмет без узимања у обзир ранијег главног претреса.⁷³ У жалбеном поротном суду налази се нешто већи број поротника у односу на првостепени суд, док је број професионалних судија остао непромењен, па се суд састоји од троје професионалних судија и дванаест поротника (чл. 296 ЗКП-а).

Право на жалбу је широко постављено, те припада тужиоцу, окривљеном, оштећеном, као и сваком лицу којем је повређен његов одређен грађански интерес (чл. 382 ЗКП-а). Да би нека чињеница у жалбеном поступку била утврђена на штету окривљеног неопходна је већина од најмање осам гласова (чл. 359 ЗКП-а). Одлука другостепеног суда, који је везан начелом *reformatio in peius*, може бити двојака: потврђивање првостепене пресуде или њено укидање и одређивање новог поступка пред поротом у другом саставу (чл. 610 ЗКП-а).

На крају, статистички посматрано, годишње се пред овим судом води приближно једнак број поступака. Тако, према последњим сређеним подацима, 2006. године донето је 2.516 пресуда, 2007. године 2.447, 2008. године 2.314, 2009. године 2.172, а 2010. године 2.035 пресуда. Жалбе су изјављене у 24% предмета прве овде посматране године, у 23% случајева друге, 25% треће, 26% четврте и у 25% последње године.⁷⁴ Иначе, и тужиоци и окривљени су приближно једнако успешни у поступку пред жалбеним судом,⁷⁵ док је у почетном периоду рада поротног суда (од 2001. до 2003. године, и 2003. до 2005. године) проценат осуђујућих пресуда био висок: 95%, односно, 94,3%.⁷⁶

⁷² *Loi no. 2000–516, Official Journal of 16 June 2000.*

⁷³ В. McKillop, „Review of Convictions after Jury Trials: The New French Jury Court of Appeal“, *Sidney Law Review* 28/2006, 349.

⁷⁴ О свим статистичким подацима у вези с пресудама првостепеног и другостепеног поротног суда погледати: *Annuaire statistique de la Justice, Édition 2011–2012*, www.justice.gouv.fr/art_pix/stat_annuaire_2011–2012.pdf, 22. јул 2014. Као што можемо да закључимо, ово представља нагло повећање броја жалби у односу на годину када је тек установљен жалбени суд, када је проценат изјављених жалби износио 7,3% (227 жалби у односу на 3.097 пресуда). Њихов број се постепено повећавао, па тако 2002. године износи 12,7%, док је већ следеће године забележено 11,4% жалби у односу на број донетих пресуда. В. McKillop (2006), 351.

⁷⁵ V. Hans, C. Germain, 760.

⁷⁶ В. McKillop, „The New French Jury Court of Appeal Revisited“, *Sidney Law Review* 31/2009, 144.

5. ЗАКЉУЧАК

Продором кривичнопроцесних идеја с англосаксонског правног подручја, изучавање поротних система све више добија на значају. Начело учешћа грађана у суђењу већ вековима је познато и у европској правној традицији, а француски модел поротног суда представља једну од њених најинтересантнијих форми које су заступљене на овом континенту. Настала по угледу на енглеску, у бурном периоду Буржоаске револуције, порота у Француској је у следећа два века трпела многобројне промене, при чему су свака владајућа династија и владар наметали другачија правила одлучивања и мењали број грађана који су учествовали у суђењу. Према позитивноправним правилима, поротни систем је заступљен само пред поротним судом, који заседа повремено, и састоји се од троје судија и девет поротника. Међутим, за разлику од већине европских држава у којима је заступљен мешовити поротни систем, поротници у Француској се не бирају на ту функцију за одређен период, него само за конкретно суђење, при чему седе одвојено од професионалних судија. Потпуно су изједначени с осталим судијама приликом гласања, које је писмено, а за које је законодавац прописао тачан редослед, број гласова који је неопходан како би се утврдила нека чињеница на штету окривљеног и број гласова који иду у прилог његовој невиности, те поступак са гласачким листићима након завршеног гласања. Посебан проблем, који је заокупио пажњу како француског судства тако и правнике јавности, јесте образложење пресуде коју донесе порота. Након одређених колебања у пресудама Европског суда за људска права, али и покушаја француске пороте да образложи пресуду, макар у кратким цртама, заузето је становиште и Европског суда за људска права и француског Уставног савета да пресуда коју донесе порота не мора да садржи образложење. Као заштита права окривљеног и у овој врсти поступка, загарантовано је право на двостепеност, где у другом степену суди порота састављена од дванаест поротника и троје судије професионалаца. Жалба, пак, не представља често употребљаван правни лек, па се изјављује отприлике у сваком четвртном предмету. Иако овакав систем суђења делује компликовано, он функционише без већих проблема, а њиме се омогућава адекватно учешће грађана, правних лаика у кривичном поступку.

Dragana Čvorović, LL.M.

Lecturer

The Academy of Criminalistic and Police Studies

Veljko Turanjanin

Lecturer

Faculty of Law, University of Kragujevac

THE ROLE OF THE JURY SYSTEM IN THE FRENCH CRIMINAL PROCEDURE

Summary

End of the XX century showed that almost all European countries have failed in the suppression of the crime. As a result, they began to seek new legal institutes to establish new mechanisms for efficient resolution of criminal cases. First of all, they stand out plea agreement, which in some countries inevitably follows the system of real jury trial. Among them, France stands out as a country with a long tradition of citizens' participation in criminal proceedings. Specifically, in this country jury trial takes place more than two hundred years, and was created on the model of English jury. However, almost immediately began the process of separating and distinguishing jury trials in these geographically close states. As it is case today, it is almost impossible to take a legal institute from one state and implement it in the legislation of another state in the same form. So, the English type of jury underwent to the adjustments to the French criminal procedure. That is the best illustrated with the numerous legislative acts adopted in the meantime, through which the jury experienced constant transformation. Since it is one of the oldest jury systems in the world, the author paid the attention to it in this work. The author deals with several units and after the introduction remarks he will explain the position and the role of lay judges in criminal proceedings. Then, he gives a cross-section of their position through the development of this type of trial. After that, he analyzes a jury according to positive French law. Also, throughout the paper provides a comparative analysis of some elements of this type of trial, and on the end he gives a concluding remarks.

Key words: *Jury. – Professional judge. – Lay judge. – France. – Criminal proceeding.*